

оптимальний склад музичного колективу; 3) створення музично-психологічних методик, на основі яких можна прогнозувати оптимальну сумісність учасників ансамблю.

Спираючись на досить великий теоретичний і емпіричний матеріал досліджень загальної та прикладної психології в галузі групової діяльності людей, ми виділили окремі психологічні властивості, які, на наш погляд, є значущими в процесі музичної комунікації. Були взяті такі індивідуально-особистісні характеристики: 1) екстраверсія - інтроверсія; 2) нейротизм; 3) показники професійної «передконцертної тривожності»; 4) показники основних властивостей ВНД: сили, рухливості, врівноваженості нервових процесів; 5) показники темпової та ритмічної стійкості; 6) соціометричний статус випробовуваних.

Спостереження показали, що взаємодія виконавців, які входять до групи, підібраної з урахуванням усіх індивідуально-психологічних факторів, впливає і підібрані на розвиток кожного виконавця окремо. Це стосується розвитку як професійних, так і особистих якостей учасників музичних ансамблів.

Міжособистісні стосунки, що складаються в подібних групах, визначають певною мірою рівень прояву кожним членом максимуму своїх здібностей, професійних якостей, а це в свою чергу впливає на успішність їх діяльності в рамках колективу.

Отже, врахування музично-психологічної сумісності сприяє підбору приблизно рівних в індивідуально-психологічному плані учасників музичних колективів, а головне виключає можливість об'єднання протилежних за індивідуально-психологічними ознаками виконавців.

Література

1. А. Баренбойм. *Музыкальное исполнительство и педагогика*. М. 1994 г.
2. Л. Раабен. *Вопросы квартетного исполнительства*. Л. 1986 г.
3. К. Гуревич. *Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы*. М. 1995 г.
4. Е. Климов. *Индивидуальный стиль деятельности*. М. 1997 г.
5. А. Бодаев. *Восприятие человека человеком*. Л. 1985 г.

УДК 785

Вербовецька С.

СУСПІЛЬНО-МОРАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЯК НАСЛІДОК ПОШИРЕННЯ ПОПУЛЯРНОЇ МУЗИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

В статье рассматриваются морально-этические проблемы, связанные с распространением в современном мире популярной музыки, которая очень часто становится заменителем высоких образцов музыкальной классики. Утверждается, что сложившаяся ситуация отрицательно влияет на мораль и духовность общества. Поэтому современный человек должен быть сознательным в выборе приоритетов в сфере музыкально-культурной жизни.

Ключевые слова: поп-музыка, академическое музыкальное искусство, мас-медиа, культура, шоу-бизнес, морально-духовные ценности.

The article discusses the moral and ethical issues related to the spread in the modern world of popular music, which often becomes a substitute for high samples of classical music. It is argued that this situation negatively affects the morale and spiritual society. Therefore the modern man must be conscious in choosing priorities in the field of musical and cultural life.

Keywords: pop-music, academic music art, mass media, culture, show business, moral and spiritual values.

У сучасному глобалізованому світі на людину обрушується величезна кількість негативної інформації. Звертаючи та концентруючи нашу увагу здебільшого на новинах, які пов'язані з кримінальними подіями, природними катаклізмами та численними авто- чи авіакатастрофами, ЗМІ тією чи іншою мірою сприяють швидкому зростанню депресивних захворювань та пов'язаних з ними негативних наслідків для суспільства. І все ж, попри гостроту проблем, характерних для кожної епохи, сьогодні є також чимало позитиву та добрих новин, які, на жаль, значно поступаються в часовому вимірі повідомленням про події негативного плану. Доволі часто таке перенасичення негативної інформації затушовує та поглинає позитивні явища нашого буття. Негатив глобалізованого інформаційного простору стосується і суспільно-політичних подій, і моральних та культурно-духовних цінностей. Немає сумніву в тому, що відбувся величезний розрив між інтенсивним розвитком науково-технічного прогресу, величезними досягненнями у науці й медицині, різноманітними відкриттями у різних сферах людської діяльності та рівнем культурного та духовного життя людини.

Скажімо, повсюдна пропаганда так званої маскультури дуже часто витісняє справжні цінності, вікові надбання високого мистецтва та підміняє їх музичним сурогатом. Причому ця тенденція загальносвітова (а якщо брати до уваги Україну, то, з огляду на певні історично-політичні події, в нашій державі вона проявляється набагато гостріше) і стосується в основному тих стилів та напрямків, які вимагають від людини концентрації думки, освіченості та культури. Поп-музика сьогодні, можна сказати, - справжній бич для академічного музичного мистецтва, яке упродовж тривалого історичного періоду було для людини еталоном високої культури. Не чим іншим, як дисгармонією сучасного буття можна назвати нав'язування суспільству через засоби масової інформації низькопробних пісенних музичних творів: теле- та радіоефір ущерть заповнений поп- та рок-музикою; вона є лівовою часткою у функціонально-побутовому використанні; естрадні виконавці та їхня творчість стають нині активними агітаторами у різноманітних передвиборчих кампаніях, політичних дебатах, учасниками численних розважальних шоу, і доволі часто вони стають кумирами підростаючого покоління, що копіює їхній стиль життя і навіть фанатично обожнює своїх кумирів. Таким чином на тлі активного поширення примітивного рівня музичного мистецтва нівелюється виховне значення академічної музики.

Німецький дослідник з Університету Ліхтштейн Томас Гаман (Т.Нaman) прогнозує, що без активних дій у культурній та освітній політиці попит на концерти класичної музики в найближчі тридцять років впаде ще на 36%. Він висловлює думку про те, що майбутнє класичної музики може опинитися під великою загрозою [6, с. 10]. На думку британського мистецтвознавця Еверіта Ентоні, в основі державного управління багатьох європейських країн лежить протиріччя, яке полягає у величезному розриві між словом і ділом. Заяви державців про важливість культурної політики, на жаль, не підкріплюються конкретними справами. Науковець зауважує, що міністерства чи інші відомства, покликані керувати культурою, навіть за умови щедрого фінансування і постійних зусиль, не здатні змінити усталені суспільні пріоритети. Незважаючи на добрі наміри, досягнення культурної політики незначні. Думається, підкреслює Е.Ентоні, що в більшості громадян досі немає чіткого уявлення про те, які ж наміри та цілі їхніх урядів у цій галузі [1,с.103-104].

Якщо ж говорити про сприйняття серйозної музики, то воно потребує від слухача відповідної підготовки, освіти, перцепційного досвіду, певного рівня інтелектуального та духовного розвитку. Глобальне маніпулювання свідомістю сучасної людини не вимагає потреби у мислячій, освіченій аудиторії. Маніпулювати масою без духовних, національних, релігійних та етичних переконань набагато легше. І хоча розважальні жанри існували поряд з високим мистецтвом завжди і зовсім не є чимось ганебним для суспільства, в наш час вони набувають аж надто брутальних, а часто й аморальних форм спілкування з аудиторією. У світі антикультури чимало глядачів налаштовані на розваги і в концертному залі. Дослідження науковців свідчать: чимало людей вважає нині атмосферу концерту академічної музики такою, яка абсолютно не сприяє відпочинку та розслабленню. Відомий російський піаніст Є.Кісін в одному зі своїх інтерв'ю говорить: «Сьогодні як на Заході, так і в нашій країні (мається на увазі Росія. – С.В.) публіка все більше шукає розваг, видовищ, а мистецтво, яке заставляє думати, цікавить її все менше і менше» [11].

Особливо прикро, що на пострадянському просторі широкої популярності набула так звана «блатна романтика» російського шансону, тексти якого досить часто мають кримінальний зміст. При тому абсолютно нічого спільного подібна музика з французьким шансоном не має. Поширення такої музики набуло масового характеру і в Україні. Кримінальний шансон часто транслюється на різних каналах засобів масової інформації. Цей тип музики дуже часто звучить у салонах міських та міжміських маршрутних таксі, нею захоплюється чималий відсоток українського населення. Ще в 60-х роках ХІХ ст. в листі з Берліна до І.Белікова відомий український мовознавець О.Потебня застерігав: «Є тісний зв'язок між долями музики, з одного боку, і всіх явищ суспільного життя, з іншого боку. Хибний музичний розвиток чи повна відсутність музики в житті особи або частини народу (весь народ без музики немислимий) є хворобою свідомості, яка обов'язково проявиться і багато в чому іншому». І додав у дужках: «До речі, важливо було б зібрати значну кількість фактів, які характеризують зв'язок музичної розпусти з

моральним падінням, помітним подекуди в нашому народі та участь у ньому солдатської і міської музики» [5,с.58-59]. Зв'язок «солдатської музики» та падіння моральних цінностей можна спостерігати і в сучасному суспільстві, хоча б на прикладі вищезгаданого шансону. Нині для багатьох продюсерів народнопісенна творчість, академічна музика вважаються зразком відсталості та неформату, в результаті чого вони відкинуті на узбіччя суспільної зацікавленості. І невипадково високе мистецтво, яке спонукає людину мислити, виповнює її душу добром та красою, втрачає сьогодні свою аудиторію.

Споживацький прагматизм, який у сучасному світі витворив, можна сказати, філософію буття нашої епохи, на думку багатьох критиків та музикантів, - одна з причин витіснення академічної музики. Натомість масового поширення набула така продукція, головною метою якої є фінансове збагачення продюсерів шоу-бізнесу. Можна стверджувати, що саме в цьому - чи не найголовніша причина зниження зацікавленості академічним музичним мистецтвом. Це підтверджує, наприклад, англійський музикознавець та критик Н.Лебрехт, вважаючи, що пропагувати музичну класику в теперішніх умовах – справа неприбуткова. І наводить такі приклади: «У Голівуді актору можуть заплатити 18 мільйонів доларів за шеститижневі зйомки у фільмі, і ці гроші повернуться з касовими зібраннями через два місяці. Елтон Джон отримує аванс у розмірі сорока мільйонів доларів в рахунок чотирьох майбутніх альбомів від фірми «Уорнер-Чепелл», та ще й, окрім цього, поп-співаку і автору пісень щорічно буде належати двадцять сім мільйонів у якості авторських відчислень. Футбольний клуб, який купує бомбардира за п'ять мільйонів доларів, відшкодовує витрати завдяки продажу квитків і за рахунок спонсорів, особливо якщо новий футболіст допоможе виграти кубок» [3,с.26].

У порівнянні з наведеними прикладами робота з виконавцями класики не вигідна та досить важка. Піаніст Д.Мацуєв зауважує, що набагато легше за допомогою численних хіт-парадів у ЗМІ «розкрутити» примітивну та нав'язливу пісню та його виконавця, котрий, як показує практика, може навіть не мати музичної освіти, але швидко отримати чималі прибутки. Головне в цій справі, на думку Мацуєва, – зовнішні стандарти та параметри, а також доступ до мас-медіа. Музичний продюсер сьогодні – досить прибуткова та затребувана професія, однак переважно у сфері поп-музики. Така ситуація, підкреслює піаніст, викликає нерозуміння і навіть обурення виконавців музичної класики, які добре знають: аби стати «зіркою» в академічній музиці, потрібно віддати 20-25 років життя [12]. Навальна стихія шоу-бізнесу не могла не зачепити академічного мистецтва. Як зауважує науковець О.Пилатюк, у сучасному музичному житті спрямованість на естетичні потреби і запити певного кола слухачів, інтерес до яскравої творчої особистості зумовлені не тільки вищими духовними цілями, але й цілком прагматичним бажанням викликати ажіотаж навколо того чи іншого митця, а відтак зробити його концерти касово-прибутковими [4,с.78]. Прикладом може бути знаменитий виступ Трьох Тенорів улітку 1990 року на футбольному чемпіонаті світу в Римі. Вони виконували попури з оперних арій, і їхній спів транслювався по телебаченню на весь світ. Це шоу, пише у своїй книзі

Н.Лебрехт, «перепланило спортивний голод в музичну феєрію святкування» і збрало більше коштів, ніж будь-яка спортивна команда. Завдяки словам «vincero', vincero'» («я виграю») арія Пуччіні «Nessun dorma» з опери «Турандот» стала наймовірно популярною поміж футбольних уболівальників. Одразу після цього перший диск Трьох Тенорів очолював хіт-паради більше року; на чемпіонаті світу 1994 року в Лос-Анджелесі вони виступили знову. Невдовзі менеджери великих компаній стали запрошувати Хосе Каррераса керувати гала-концертами на церемоніях відкриття і закриття Олімпійських ігор у Барселоні. Ліга регбі найняла Кірі Те Канаву, щоб вона прикрасила своїм виступом Кубок світу. А Марк Х. Маккормак, агент багатьох всесвітньо відомих спортсменів, вирішив зайнятися організацією концертів класичної музики на пристанях під час регати на кубок Америки, а також її озвученням на відкритті церемонії вручення Нобелівської премії. Але грандіозний успіх концертів «open air» створив конкуренцію, яку не змогли витримати багато організаторів концертів класичної музики. Як підкреслює Лебрехт, «музичний бізнес повернувся спиною до традиційних концертних залів та оперних театрів і відправився заробляти гроші» [3,с.37-40].

Алан Свінгвуд (Alan Swingewood), у своїй праці «Міф масової культури» («The Myth of Mass Culture») стверджує, що причиною буму поп-культури та зниження зацікавленості серйозним мистецтвом стало послаблення таких суспільних інститутів, як релігія та сім'я. Сучасне суспільство певною мірою втратило моральні орієнтири, відповідальні за формування культурних смаків. У ХХ ст. їхнє місце зайняли засоби масової інформації, які, розміщуючи рекламні оголошення про концерти, фільми, видані книги, стали своєрідними зразками формування суспільних смаків[10]. Проведений науковцем Б.Колб (B. Kolb) аналіз вікового складу аудиторії Лондонського Філармонічного Оркестру показав, що в середньому вік відвідувачів першого класичного концерту становить приблизно 25 років і мотивацією для цього послужила передусім їхня сім'я та в меншій мірі - школа. Для тих, хто відвідав свій перший класичний концерт у старшому віці, мотивацією були друзі й особисті музичні уподобання. За твердженням Б.Колб, проблема падіння інтересу до концертів академічної музики стає головною для оркестрів Європи та Північної Америки. А причиною цього падіння є, не в останню чергу, старіння публіки [8,с.54-55]. Музикознавець Т.Гаман наводить такі дані: з 1994 року по 2002-ий відвідування в Німеччині концертів класичної музики слухачів віком до шістдесяти років зменшилося з 68,2% до 53,2%, тобто на 15%. І ця тенденція не призупинилася, вона зростає і донині. Найбільший відсоток втрати слухачів спостерігається у віковій категорії від 20 до 29 років [6,с.12].

Чимало досліджень свідчать, що сприйняття академічної музики справляє позитивний вплив на інтелектуальний, духовний і навіть фізіологічний стан людини. Та водночас наголошується, що при цьому вона повинна прагнути до самовдосконалення. Американський музикознавець М.Уолш (M.Walsh) у своїй книжці «Хто боїться класичної музики?» порівнює сприйняття академічної музики з фізичними тренуваннями тіла: немає болю – немає результату. Ця думка присутня і в книзі А.Скоулза (Percy A. Scholes) «Гід для слухача», виданої ще 1920 року. Автор пише, що так само, як композитор

доклав зусиль для написання музики, так і слухач повинен потрудитись над її осмисленням [8,с.56-58]. Науковець Д.Кирнарська стверджує: «Класична музика вимагає від слухача деяких зусиль, уваги, зосередженості. А сучасний ритм життя часто цьому не сприяє. Після важкого трудового дня у людини лише одне бажання – трохи відволіктися, забути, відпочити – «розслабитися». А класична музика, яка говорить про духовне, піднесене, серйозне, вимагає особливого напруження: слухати оперу чи симфонію – це в певному сенсі те ж саме, що читати Толстого, Кафку, Бальзака, тобто – це труд душі» [2,с.20-21]. Медитація, молитва, внутрішнє самозаглиблення теж не даються людині просто так, без жодних зусиль, але користь від такої духовної практики мало хто наважиться заперечити.

Британський літературний критик і мислитель Френк Реймонд Лівіз (Frank Raymond Leavis), автор книги "Культура і довкілля" («Culture and the Environment») наголошував, що масова культура є наочним доказом суспільно-морального занепаду людства [9]. В Декларації про світову культуру, яку було прийнято на Всесвітній конференції з культурної політики під егідою Юнеско (1982 р., Мехіко) говориться: "... саме культура надає людині можливість замислитись про саму себе. Саме культура робить людей розумними істотами, що володіють умінням критично мислити та моральним почуттям. Саме через культуру людина проявляє себе, усвідомлює себе як особистість, осягає свою недосконалість, тверезо дивиться на свої досягнення, невтомно шукає нового сенсу і створює твори, якими вона розриває власні кордони..." [7,с.28]. Навряд чи цьому твердженню може відповідати сучасний стан масової культури, що в переважній більшості асоціюється з поп-музикою і все більше витісняє музичну класику, яка відповідає вищезгаданім критеріям. В основі академічного музичного мистецтва лежить віковий художній досвід, мудрість різних історичних епох. До музичної класики належать не лише твори великих композиторів, а й кращі зразки народної музичної творчості.

З наведеного матеріалу можна зробити висновок, що еволюція поглядів, понять, свідомості, культурних пріоритетів є органічним процесом кожної епохи та людства загалом. Однак ці зміни повинні мати позитивний вплив не тільки на підвищення рівня матеріального забезпечення, а й сприяти духовному збагаченню людини. Тому сучасна людина має бути свідомою у виборі пріоритетів культурно-мистецького життя, не керуватись стандартизацією та масовістю, що нерідко їй нав'язуються, а виявляти прагнення до сприйняття справжнього мистецтва, яке справляє позитивний вплив у духовному, моральному, інтелектуальному та естетичному напрямках. Хочеться сподіватися, що невтішні прогнози щодо мистецьких світових тенденцій не стануть реальністю, а культурну та моральну деградацію сучасної цивілізації призупинять все ж таки людська розсудливість та мудрість, які будуть спонукати до нових високих ідей та плекання уже створених артефактів високого мистецтва.

Література

1. *Эверит Э. Как управлять культурой: интегрированное культурное планирование и культурная политика / Энтони Эверит // Культурная*

политика в Европе: выбор стратегии и ориентиры / сост. Е. Кузьмин, В. Фирсов. – М. : Либерия, 2002. – С. 100–122.

2. Кирнарская Д. К. Классическая музыка для всех. Западноевропейская музыка от григорианского пения до Моцарта / Дина Константиновна Кирнарская. – М. : Слово, 1997. – 272 с.

3. Лебрехт Н. Кто убил классическую музыку? История одного корпоративного преступления / Норман Лебрехт ; [пер. с англ. Е. Богатыренко]. – М. : Изд. дом «Классика-XXI», 2007. – 588 с. – (Сер. «Хроники мировой музыкальной жизни»).

4. Пилатюк О. Першовиконання музичного твору як феномен сучасного соціокультурного континууму : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03 / Олена Борисівна Пилатюк ; Львів. держ. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. – Л., 2006. – 283 с. – С. 78.

5. Потєбня О. Мова. Національність. Денаціоналізація / Олександр Опанасович Потєбня ; [упоряд. і вступ. ст. Ю. Шевельова]. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія наук у США, 1992. – 156 с.

6. Hama T. Die Zukunft Der Klassik / T. Hama // Das Orchester. – 2005. – № 2. – S. 10–19.

7. In from the Margins. A contribution to the debate on culture and development in Europe. – Strasbourg : Council of Europe, 1997. – P. 376. – (The European Task Force on Culture and Development).

8. Kolb B. The Decline of the Subscriber Base: a Study of the Philharmonia Orchestra Audience / B. Kolb // International Journal of Arts Management. – 2001. – № 2. – Vol. 3. – P. 51–59.

9. Leavis F. R. Culture and Environment: The Training of Critical Awareness / F. R. Leavis, D. Thompson. – London : Chatto & Windus, 1933. – 160 p.

10. Swingewood A. The Myth of Mass Culture / A. Swingewood. – London : Macmillan, 1977. – P. 146.

11. Пианист Евгений Кисин : беседа Ю. Коваленко с пианистом Е. Кисиным // Известия. – Раздел «Культура». – 2008. – 9 июля [Электронный ресурс]. – Режим доступа : izvestia.ru/news/338471. – 02.04.2013.

12. Гость программы Денис Мацуев // 1 канал. Телепроєкт «Познер». – 2010. – 19 июля. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vladimirpozner.ru/prj/pozner/vypusk/4692>. – 02.04.2013.

УДК 37.015.311:7

Гусєва К.В.

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ В МИСТЕЦТВІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Художественный образ в искусстве содержит в себе не только субъективный опыт автора, его понимание и отношение к объектам действительности но и отпечатки культурно-исторического опыта,